

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ПАЛЕЦЬКА-ЮКАЛО АНТОНІНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378:373.091.12.011.3-051:811.112.2

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ
АВТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ЗАДОРОЖНА Ірина Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ЗЄНЯ Любов Яківна,
Київський національний лінгвістичний університет,
декан факультету перекладачів;

кандидат педагогічних наук
ЛЕНЮК Наталя Михайлівна,
Херсонський державний університет,
старший викладач загальноуніверситетської кафедри мовної освіти.

Захист відбудеться 19 квітня 2018 року об 11.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2.

Автореферат розіслано 19 березня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Штонь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Незворотний, інтенсивний процес інтеграції України в європейську спільноту зумовлює реформування вищої освіти в нашій країні та соціальне замовлення суспільства на формування нової генерації висококваліфікованих учителів німецької мови. У системі універсальних і спеціальних компетентностей таких фахівців одне із визначальних місць посідає лексична компетентність, оскільки досягнення належного рівня володіння мовою значною мірою пов'язане із формуванням навичок правильного розуміння та сприйняття слів, засвоєнням коректного слововживання, умінням користуватися лексичними одиницями відповідно до комунікативного завдання.

Проблема навчання іншомовної лексики перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених. Науковці, зокрема, вивчають питання розподілу лексичних одиниць до активного та пасивного словника (Б. Лауфер, К. Агвадо, Б. Хенриксен), лінгводидактичні принципи відбору продуктивного та рецептивного лексичного матеріалу для різних вікових груп в умовах шкільного та вузівського навчання (В. Бухбіндер, Л. Василенко, С. Калініна, В. Кондратьєва, І. Рахманов, П. Лоренцен, Д. Когн), способи рецептивного засвоєння іншомовної лексики для читання суспільно-політичних, науково-популярних, країнознавчих та художніх текстів (Н. Баранова, І. Фельснер, С. Фоломкіна, Г. Харлов, Ф. Й. Гаусманн, Л. Легенгаузен, І. Шрайтер), методи продуктивного і репродуктивного засвоєння вільних та стійких словосполучень для вдосконалення усно-мовленнєвих умінь (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, О. Тарнопольський, Н. Форкун, В. Бьорнен, П. Кюгн); формування лексичної компетентності з урахуванням мотиваційного компоненту (О. Сиземина).

Дослідники підкреслюють: лексику необхідно засвоювати в системі, що зумовлено динамічною взаємодією слів між собою. Навчальний процес вимагає забезпечення умов, максимально наближених до автентичного середовища, а це можливо реалізувати шляхом залучення творів сучасної літератури, які є конгломератом синтаксичних конструкцій, зв'язних еталонних, узуальних та оказіональних мовленнєвих структур, характерних для іноземної мови, що вивчається, а отже, взірцем уживання лексичних одиниць з урахуванням їх стилістичного аранжування.

Використання автентичних художніх творів у сучасній методиці навчання іноземних мов активно досліджують Т. Вдовіна, М. Володіна, Е. Дупленко, Л. Кожедуб, М. Михайлов, Г. Подосиннікова, М. Прет, Н. Склярєнко, С. Фоломкіна та ін. Увага науковців зосереджена на таких питаннях: художній твір як засіб розширення мовних знань студентів (Ю. Борисов, С. Тер-Минасова, М. Льошманн), можливість розширення словникового запасу у процесі читання автентичних художніх творів (І. Берман, В. Плахотник, Г. Рогова О. Тарнопольський), відбір художніх текстів для навчання іноземної мови (Т. Левіна, Л. Смелякова), художній текст як джерело соціокультурної інформації (М. Нацюк, Л. Рудакова), навчання діалогічного та монологічного мовлення на основі художніх творів (В. Матвейченко, Ю. Петрусевич,

Н. Топтигіна), ефективність використання поетичних текстів у формуванні лексичної компетентності майбутніх учителів (Н. Сяська).

Незважаючи на значний доробок учених у царині формування лексичної компетентності, методика формування німецькомовної лексичної компетентності (НЛК) майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів (АХТ) потребує ґрунтовного опрацювання. Це і зумовлює актуальність досліджуваної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибір напрямку дослідження пов'язаний із науково-дослідною темою кафедри практики англійської мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів у контексті європейських вимог» (номер держреєстрації 0113U003330). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 25.02.2014 р.) та Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 17.06.2014р.).

Об'єктом дослідження є процес формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів.

Предметом – методика формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів сучасної німецькомовної літератури.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці ефективності методики формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів.

Відповідно до мети окреслено такі **завдання**:

1) проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів та уточнити поняття німецькомовної лексичної компетентності таких фахівців;

2) визначити психолінгвістичні та методичні передумови формування німецькомовної лексичної компетентності на основі автентичних художніх творів;

3) окреслити і науково обґрунтувати принципи відбору навчального матеріалу (автентичних художніх творів та лексики); запропонувати перелік художніх творів сучасної німецькомовної літератури для формування німецькомовної лексичної компетентності студентів;

4) виділити етапи формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів, розробити підсистему вправ та сконструювати відповідну модель;

5) експериментально перевірити ефективність запропонованої методики та укласти методичні рекомендації щодо формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що високого рівня сформованості німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів можна досягти за умов використання запропонованої методики, яка базується на засадах інтеграції; передбачає поетапне формування німецькомовної лексичної компетентності (вступний мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольнo-оцінювальний та узагальнювальний етапи) та інтегрований характер формування лексичних знань, навичок у читанні, говорінні та письмі, а також лексичної усвідомленості на всіх етапах із використанням автентичних художніх творів; виконання підсистеми вправ, розробленої на основі творів німецькомовної літератури ХХ – другої половини ХХІ століття, відібраних відповідно до науково обґрунтованих принципів, представленої у навчально-методичному посібнику та доповненої на навчальному веб-сайті.

На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи**:

теоретичні: критичний аналіз вітчизняних та іноземних педагогічних, методичних, лінгвістичних і психологічних джерел, навчальних і робочих програм із метою узагальнення теоретичних аспектів із проблеми дослідження; вивчення досвіду викладачів щодо навчання іншомовної лексики; моделювання навчального процесу з використанням запропонованої методики формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів;

емпіричні: наукове спостереження за організацією навчального процесу, опитування викладачів і студентів щодо використання автентичних художніх творів для навчання лексики німецької мови, визначення труднощів, які виникають під час опрацювання творів художньої німецькомовної літератури; тестування із метою визначення рівня сформованості німецькомовної лексичної компетентності на етапі дoекспериментального та післяекспериментального оцінювання; проведення методичного експерименту для перевірки ефективності запропонованої методики;

методи математичної статистики для обробки і перевірки результатів експерименту.

Наукова новизна роботи:

– *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено методику формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів, а саме: визначено етапи формування німецькомовної лексичної компетентності на основі автентичних художніх творів (вступний мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольнo-оцінювальний, узагальнювальний); обґрунтовано інтегрований характер формування лексичних знань, навичок у читанні, говорінні та письмі, а також лексичної усвідомленості на кожному етапі; розроблено підсистему вправ, яка передбачає реалізацію чотирьох етапів формування лексичної компетентності в межах опрацювання кожного твору художньої літератури, відібраного з урахуванням обґрунтованих принципів; створено модель процесу формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів;

– *уточнено* поняття і структуру німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів, а також психолінгвістичні передумови її формування.

– *удосконалено* принципи відбору автентичних художніх творів та лексичного матеріалу для формування німецькомовної лексичної компетентності;

– *подальшого розвитку* набуло визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів, окреслення специфіки аналізу лексичного рівня автентичних художніх творів для формування німецькомовної лексичної компетентності.

Практичне значення дослідження полягає у відборі та організації навчального матеріалу – оповідань німецькомовної літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, які репрезентують сучасний словниковий склад мови; розробці комплексів вправ для формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів; укладенні методичних рекомендацій для викладачів щодо застосування розробленої методики у навчальному процесі; створенні й апробації навчально-методичного посібника „Lesen bereichert. Deutsche Erzählungen: Aufgaben zum Wortschatz und Wortgebrauch“ (німецькою мовою) та представленні доповненого навчального матеріалу на веб-сайті (режим доступу deulex.000webhostapp.com).

Основні положення та результати дисертаційної роботи **впроваджено** у навчальний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження № 667-33/03 від 02.06.2017 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (№ 528 від 24.05.2017 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (№ 72 від 06.04.2017 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (№ 14/15-790 від 22.03.2017 р.).

Апробація результатів здійснювалася на міжнародних наукових конференціях: «Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов» (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ, 2015); «Сучасна освіта: методологія, теорія, практика» («Modern education: methodology, theory, practice») (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ, 2015); «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики (Міжрегіональна академія управління персоналом, Кіровоградський інститут, Кіровоград, 2015), «Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» (Миколаївський національний університет, Миколаїв, 2016); «Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес» (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2016), на Регіональній науково-практичній конференції «Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України» (Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, 2014).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 12 одноосібних публікаціях автора, серед яких 4 статті у вітчизняних наукових фахових педагогічних виданнях, 2 статті у закордонних збірниках наукових праць, тези 6 доповідей на наукових конференціях і навчально-методичний посібник (німецькою мовою).

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 304 найменувань (82 іноземними мовами) і 12 додатків. Повний обсяг роботи – 409 сторінок. Додатки викладено на 161 сторінці. У праці подано 21 таблицю та 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію, кількість публікацій та структуру дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні передумови формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів»** розглянуто стан дослідження проблеми формування іншомовної лексичної компетентності та використання творів художньої літератури у процесі навчання лексики німецької мови; окреслено психолінгвістичні передумови формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ, а також методичні засади формування означеної компетентності.

Німецькомовну лексичну компетентність визначено як здатність індивіда на основі засвоєних лексичних знань, набутих лексичних навичок та лексичної усвідомленості розпізнавати і сприймати лексичні одиниці (ЛО), виявляти мовне та контекстуальне значення слова, використовувати словниковий запас, викликаючи з пам'яті еталон слова, коректно сполучати його з іншими ЛО з урахуванням мовленнєвого завдання та семантичної неоднозначності, розуміти ЛО на рівні слова, словосполучення, понадфразової єдності, тексту, оформлювати власні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації, стилів і жанрів мовлення, а також забезпечувати підтримку функціонування сформованих рецептивних та репродуктивних лексичних навичок на необхідному рівні.

Обґрунтовано основні психолінгвістичні передумови навчання німецькомовної лексики майбутніх учителів на основі АХТ, зокрема уточнено особливості психологічної та психолінгвістичної природи лексики: розглянуто психологічну структуру слова, компонентами якої є слухова, зорова і рухові (артикуляційна і моторнографічна) його реалізації; визначено семантичну структуру слова як систему властивих йому значень та зв'язків; окреслено зміст термінів «значення», «смісл» та «поняття». Проаналізовано психічні процеси, які активізуються під час роботи з лексикою на рівні словоформи (сприйняття ЛО – процес створення її цілісного образу; розпізнавання ЛО – співвідношення слова та значення, виокремлення поняття та введення у смислову систему); на

рівні тексту (сприйняття та осмислення АХТ, що включають розумові операції порівняння, узагальнення, аналізу, синтезу, абстрагування та конкретизації; характеризуються багаторівневістю і комплексним функціонуванням процесів когнітивної сфери). Аналіз наукової літератури свідчить, що ефективність засвоєння нової лексики та її використання детермінується рівнем функціонування пізнавальних процесів здобувачів вищої освіти: мислення; уваги; уяви; пам'яті; внутрішньої та зовнішньої мотивації як багаторівневої ієрархічної системи спонукань до формування НЛК на основі АХТ.

З огляду на праці Т. Вдовіної, А. Подосиннікової, Н. Станкевич та ін., АХТ визначається як базовий навчальний матеріал для вирішення лінгвістичних, лінгвостилістичних, лінгводидактичних завдань в іншомовній аудиторії; як джерело автентичних комунікативних ситуацій, які репрезентують реалізацію лексичних єдностей з урахуванням особливостей вербального менталітету носіїв мови (А. Подосиннікова).

У процесі аналізу методичних передумов формування НЛК на основі АХТ уточнено структуру НЛК, компонентами якої є лексичні знання, рецептивні та репродуктивні лексичні навички, лексична усвідомленість, мовний і мовленнєвий досвід; конкретизовано зміст НЛК і труднощі, що виникають під час роботи з АХТ (невідповідність форми/значення слів у іноземній та рідній мовах; зміна значення слів у фразеологізмах та ідіомах; наявність полісемічних слів, фонової та безеквівалентної лексики, аббревіатур, жаргонів, архаїзмів, неологізмів та ін.).

Встановлено, що формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ повинно здійснюватися з урахуванням положень інтегрованого підходу, який передбачає взаємодію рецептивних та репродуктивних лексичних навичок, вивчення лексики німецької мови як системного утворення, взаємоперехід ЛО із пасивного словника в активний, взаємодію лексичного складу мови та соціокультурних факторів, різних видів мовленнєвої діяльності залежно від мети заняття і його етапів.

Урахування тенденції розширення спектру засобів навчання та аналіз результатів опитування майбутніх учителів німецької мови чотирьох ВНЗ України (340 осіб) та викладачів (43 особи) дають змогу зробити висновок про доцільність використання основного (навчально-методичного посібника) та додаткового (веб-сайту) засобів навчання в процесі формування НЛК на основі АХТ (80% студентів надають перевагу друкованим засобам навчання, а 20% вважають електронні носії більш доцільним засобом навчання лексики на основі АХТ). Веб-сайт як додатковий засіб навчання розроблено з урахуванням принципу відкритості, що передбачає доповнення та оновлення інформаційного наповнення сайту відповідно до потреб майбутніх учителів із метою збереження актуальності навчальних матеріалів для ефективного формування НЛК на основі АХТ.

У другому розділі **«Методика формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів»** обґрунтовано принципи відбору навчального матеріалу для формування НЛК майбутніх учителів; визначено етапи формування означеної

компетентності на основі АХТ; розроблено підсистему вправ та сконструйовано модель формування НЛК на основі АХТ.

На основі аналізу наукових джерел визначено принципи відбору навчального матеріалу (АХТ та ЛО) для формування НЛК. Зважаючи на важливість розвитку мотивації студентів до оволодіння лексикою німецької мови серед принципів відбору АХТ (Л. Смелякова) виокремлено: принцип естетичного впливу на читача (високохудожність, захоплюючий сюжет, наявність детективних елементів, психологічна глибина розкриття героїв, майстерність композиції, філософські роздуми, динамічність оповіді, наявність літературних премій та нагород); вокабулярно-стилістичний принцип (мовні та літературні тенденції, притаманні періоду написання твору; ідіолект автора, мовні засоби твору на лексико-семантичному рівні, стилістичні особливості); системно-літературний принцип (часовий вимір; національно-специфічний характер літератури та системно-художні характеристики АХТ) та принцип мовленнєвого потенціалу (виникнення мовленнєвої потреби під час або після прочитання АХТ завдяки реалізації його мовленнєвих функцій).

З урахуванням основних положень аналізу творів на лексичному рівні (І. Кочан) досліджено особливості лексичного наповнення АХТ, зокрема наявність: стилістично нейтральної (немаркованої) лексики; явища полісемії в художньому творі, синонімів (абсолютних, семантичних, стилістичних, контекстуальних), антонімів (антонімів, які виражають контрарну протилежність, комплементарні відношення, конверсивних та контрастивних антонімів), маркованих слів: емоційно забарвлених ЛО та виробничо-професійної / фахової лексики; повторів лексем як вияву експресії.

Відповідно до національної специфіки літератури, часового періоду та художніх характеристик системно-літературного принципу було вирішено зосередити увагу на коротких оповіданнях (Kurzgeschichte) німецькомовної художньої літератури від 1945 року – літератури повоєнного часу (Nachkriegsliteratur) до сучасної літератури (Literatur der Gegenwart).

Із метою формування НЛК майбутніх учителів відібрано 15 АХТ десяти сучасних авторів німецькомовної літератури (І. Айхінгер, І. Бахман, Г. Белль, К. Вольф, Ю. Герман, Г. Грасс, Ф. Дюрренматт, З. Ленц, М. Фріш, Б. Шлінк).

Введення ЛО до лексичних мінімумів на основі АХТ здійснювалося на основі принципів 1) уживаності, 2) сполучуваності, 3) стилістичної необмеженості, 4) багатозначності, 5) тематичності, 6) практичної необхідності.

Систематизація та розподіл творів художньої літератури для формування НЛК реалізувались на основі принципів: тематичності (структурування АХТ відповідно до тем, передбачених навчальною програмою), активності (інтелектуальної, емоційної, мовленнєвої, лінгвістичної, культурної), диференціації та інтеграції у навчанні видів мовленнєвої діяльності (одночасне формування НЛК у всіх видах мовленнєвої діяльності шляхом виконання спеціальних вправ, розроблених на основі АХТ), систематичності та послідовності (розподіл АХТ за широтою діапазону лексичних засобів), міцності (структурування та систематизація ЛО у лексико-семантичні та тематичні групи, створення синонімічних / антонімічних рядів) та відкритості

(можливість змінювати наявний розподіл навчального матеріалу відповідно до актуальних потреб студентів, запитів і вимог суспільства). Згідно з принципами тематичності та відкритості здійснено розподіл АХТ у тематичні блоки відповідно до навчальної програми.

З урахуванням етапів навчання лексики, етапів роботи з текстом, етапів формування мовленнєвих навичок визначено етапи формування НЛК у майбутніх учителів на основі АХТ: вступний мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольньо-оцінювальний та узагальнювальний. На вступному мотиваційному етапі здійснюється активізація фонових знань, необхідних для рецепції ЛО в АХТ, стимулювання та цілеспрямований розвиток когнітивних процесів (мислення, уваги, уяви та пам'яті), актуалізація сформованих лексичних навичок говоріння та письма, семантизація ЛО, аналіз труднощів, які виникають під час сприйняття та осмислення ЛО в АХТ, створення орієнтовної основи як необхідної умови розвитку лексичної усвідомленості. Операційно-пізнавальний етап спрямований на семантизацію ЛО з урахуванням їх синтагматичного, фразового і понадфразового аранжування, вдосконалення та закріплення знань і навичок, набутих раніше, формування навичок використання засвоєного лексичного матеріалу для реалізації комунікативних інтенцій шляхом виконання завдань, спрямованих на автоматизацію використання ЛО на рівні словоформи, словосполучення, речення, понадфразової єдності. На контрольньо-оцінювальному етапі здійснюється перевірка точності, повноти та глибини розуміння ЛО в АХТ, автоматизація навичок уживання ЛО з урахуванням лінгвістичних та соціокультурних характеристик, осмислення лексичного та змістового наповнення АХТ. Узагальнювальний етап (етап творчого продуктивного мовлення / етап обговорення) покликаний спонукати студентів критично та аналітично осмислювати реалізацію ЛО в АХТ; обговорювати не тільки змістові, але й лінгвістичні особливості прочитаного тексту, що передбачає вдосконалення навичок самостійного використання ЛО в усному / писемному висловлюваннях.

Згідно із визначеними етапами розроблено підсистему вправ для формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ, що охоплює чотири групи, кожна з яких містить підгрупи, спрямовані на формування НЛК у читанні, говорінні та письмі (табл. 1).

Таблиця 1.

Підсистема вправ для формування НЛК на основі АХТ

Групи вправ		Типи вправ
І. ВСТУПНИЙ МОТИВАЦІЙНИЙ ЕТАП		
Група 1. Вправи для підготовки до рецепції ЛО в АХТ	1.1. Вправи для активізації фонових знань	Рецептивні, рецептивно-репродуктивні, некомунікативні, умовно-комунікативні, вмотивовані, зі спеціально
	1.2. Вправи для семантизації нових ЛО (поза контекстом)	
	1.3. Вправи для формування лексичних навичок впізнавання та ідентифікації писемної форми ЛО	
	1.4. Вправи для актуалізації сформованих лексичних навичок говоріння	

	1.5. Вправи для актуалізації сформованих лексичних навичок письма	створеними опорами, з повним контролем, які виконуються в групах, парах, індивідуально
	1.6. Вправи для підготовки до читання та сприйняття АХТ	
II. ОПЕРАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ЕТАП		
Група 2. Вправи для формування автоматизму та гнучкості лексичної навички	2.1. Вправи для семантизації нових ЛО в контексті	Рецептивні, рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні, вмотивовані, зі спеціально створеними опорами, з контролем із боку викладача, індивідуальні
	2.2. Вправи для формування лексичних знань про відносну цінність ЛО (парадигматичні відношення)	
	2.3. Вправи для формування лексичних знань про синтаксичну та сполучну цінність ЛО (синтагматичні відношення)	
	2.4. Вправи для формування контекстуальної здогадки	
	2.5. Вправи для формування рецептивних лексичних навичок диференціації та групування ЛО	
	2.6. Вправи для автоматизації дій з новими ЛО (на рівні словоформи, словосполучення, речення)	
	2.7. Вправи для формування навичок коректного лексичного оформлення усних висловлювань на рівні понадфразової єдності	
	2.8. Вправи для формування навичок коректного лексичного оформлення писемних висловлювань на рівні понадфразової єдності	
III. КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ ЕТАП		
Група 3. Вправи для перевірки точності, повноти та глибини розуміння ЛО та АХТ	3.1. Вправи для осмислення лексичного та змістового наповнення АХТ	Репродуктивні, продуктивні, умовно-комунікативні, комунікативні, вмотивовані, з контролем із боку викладача, самоконтролем, взаємоконтролем, зі спеціально створеними
	3.2. Вправи для вдосконалення репродуктивної лексичної навички правильного вибору та сполучення ЛО з іншими словами відповідно до задуму висловлювання	

		опорами та без опор, які виконуються індивідуально та в групах
IV. УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНИЙ ЕТАП		
Група 4. Вправи для вдосконалення лексичних навичок у різних видах мовленнєвої діяльності, для активізації творчої, проблемно-орієнтовної діяльності	4.1. Вправи для вдосконалення навичок відтворення ЛО у мовленні та вибору відповідного стилю мовлення	Рецептивно-репродуктивні, продуктивні, комунікативні, вмотивовані, без опор, з мінімальним контролем, самоконтролем, взаємоконтролем, які виконуються індивідуально, в парах, у групах
	4.2. Вправи для вдосконалення лексичних навичок у висловлюваннях на текстовому рівні (говоріння)	
	4.3. Вправи для вдосконалення лексичних навичок у висловлюваннях на текстовому рівні (письмо)	

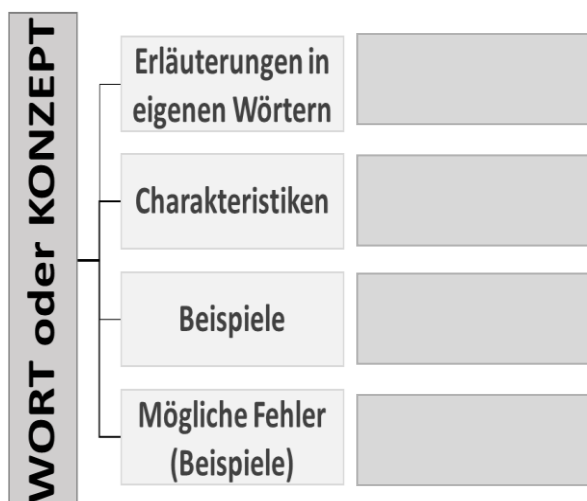
Наведемо приклади різних видів та типів вправ для формування навичок володіння активним і пасивним лексичним матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності (читанні, говорінні та письмі) за етапами та відповідно до тем.

Тематичний блок „Mensch“
тема „Das Äußere des Menschen“,
„Der Charakter und Temperament des Menschen“
проблемно-тематичні комплекси „Beziehungen zwischen Mann und Frau“,
„Gefühle und Emotionen“, „Aussehen“ und „Charakter“

I. Вступний мотиваційний етап

Вправа 1. *Практична мета:* розвивати мовну здогадку, визначати значення ЛО з опорою на соціокультурні знання, підготувати студентів до читання АХТ та рецепції нових ЛО у ньому. *Тип вправи* – вмотивована, умовно-комунікативна, рецептивна, з опорами, індивідуальна, з вибіркоким контролем із боку викладача, *група* – 1.2; *АХТ* – „Der Seitensprung“ Б. Шлінка. *Інструкція:* Finden Sie die passenden Erläuterungen zu den Wörtern aus der Kurzgeschichte. Warum denken Sie, dass die folgenden Wörter unäquivalent sind? Finden Sie die passende Übersetzung und äußern Sie Ihre Meinung, ob diese unäquivalente Lexik wichtig ist.

1. der Ossi	a) Staatssicherheit in der ehemaligen DDR
2. die Stasi	b) ein Mitarbeiter eines Nachrichtendienstes oder einer ähnlichen staatlichen Behörde, der eine V-Person oder einen verdeckt arbeitenden Geheimdienstmitarbeiter führt
3. der Führungsoffizier	c) aus Ostdeutschland, aus den neuen Bundesländern stammende männliche Person; Ostdeutscher

II. Операційно-пізнавальний етап

Вправа 2. *Практична мета:* автоматизувати дії з ЛО на рівні словосполучення, понадфразової єдності. *Тип вправи* – рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, вмотивована, зі спеціально створеними опорами, індивідуальна, з вибіркоким контролем із боку викладача, *група* – 2.2; *АХТ* – „Der Seitensprung“ Б. Шлінка. *Інструкція:* Sagen Sie es anders, verwenden Sie dabei Wörter und Wendungen aus dem Text. Bilden Sie Sätze mit den neuen Redewendungen:

Beispiel: eine lange und hitzige Diskussion führen	– sich die Köpfe heißreden
1) mit jemandem Schwierigkeiten haben	
2) die Bedeutungslosigkeit	
3) von jemandem Rechenschaft fordern	
4) von bestimmten Normen abweichen	

Вправа 3. *Практична мета:* формувати навички коректної лексичної сполучуваності. *Тип вправи* – вмотивована, умовно-комунікативна, репродуктивна, з опорами, індивідуальна, з вибіркоким контролем із боку викладача та самоконтролем, *група* – 2.2; *АХТ* – „Der Seitensprung“ Б. Шлінка. *Інструкція:* Schreiben Sie aus dem Text deutsche Äquivalente heraus.

Redewendungen und Wortverbindungen mit den Substantiven:

Любов з першого погляду, межі законності, виконання завдання/замовлення, батьківська надмірна увага, зворушлива незграбність, мить порозуміння та довіри.

Redewendungen und Wortverbindungen mit den Verben:

влаштовувати життя по-новому, «заразитися» гарним настроєм, скасовувати домовленість, розглядати справу на внутрішньому суді, йти наосліп, змішати (звалити) все в одну купу, трястися від хвилювання, виглядати пихато.

III. Контрольно-оцінювальний етап

Вправа 4. *Практична мета:* формувати лексичні навички говоріння. *Тип вправи* – вмотивована, комунікативна, продуктивна, без опор, групова, із взаємоконтролем, *група* – 3.3; *AXT* – „Der Seitensprung“ Б. Шлінка. *Інструкція:*

a) Lesen Sie die folgenden Ausdrücke und äußern Sie Ihre Meinung. Wie verstehen Sie sie?

b) Verfassen Sie mit Ihren Lernpartner ein Gespräch zwischen Paula und dem Ich-Erzähler, benutzen Sie dabei folgende Sätze:

1) Mit dem ersten neuen Bekannten beginnt eine neue Stadt Heimat zu werden (Kapitel 1 (K-1)).

2) „Unser Haben-Wollen war nie besser als euer Haben, und jetzt ist es ebenso penetrant“ (K-5).

3) Leider sehe man sich heute nicht mehr so oft wie früher, früher habe man mehr Zeit füreinander gehabt (K-13).

4) Man verliere sich heute leicht aus den Augen (K-13).

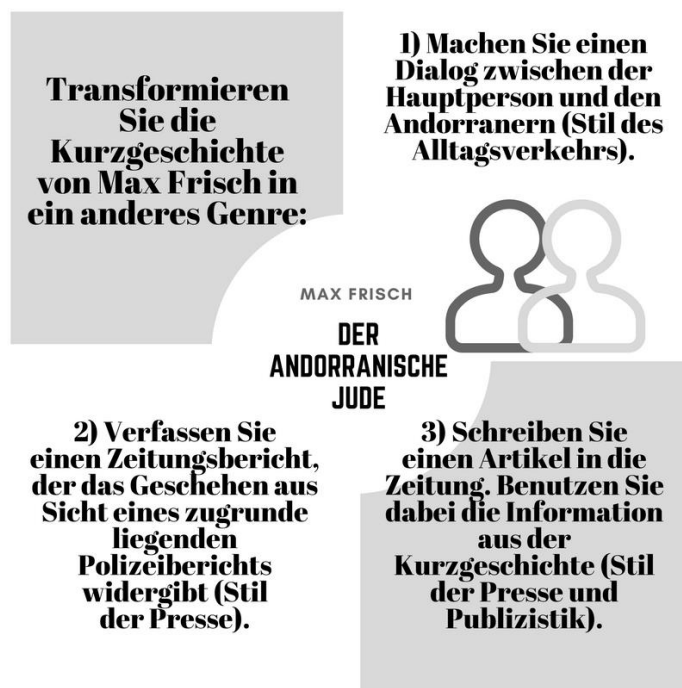
Вправа 5. *Практична мета:* автоматизувати дії з ЛО на рівні понадфразової єдності, формувати лексичні навички письма. *Тип вправи* – вмотивована, умовно-комунікативна, репродуктивна, з опорами, індивідуальна, з вибіркоvim контролем із боку викладача та самоконтролем, *група* – 3.4; *AXT* – „Der Seitensprung“ Б. Шлінка. *Інструкція:* Schreiben Sie alle Redewendungen, Sprüche, Worte, die Sie gelernt haben, die auf die Themen „Beziehungen zwischen Mann und Frau“, „Beziehungen in der Familie“, „Gefühle und Emotionen“, „Aussehen“ und „Charakter“ beziehen.

IV. Узагальнювальний етап

Вправа 6. *Практична мета:* розвивати самостійне продукування писемного висловлювання з використанням нових ЛО, вдосконалювати навички виклику з

пам'яті та відтворення ЛО у зовнішньому мовленні, а також вибору відповідного стилю мовлення. *Typ вправи* – вмотивована, комунікативна, продуктивна, без опор, індивідуальна, із самоконтролем, *група* – 4.4; *АХТ* – „Der andorranische Jude“ М. Фріша. *Інструкція*: Transformieren Sie die Kurzgeschichte von Max Frisch in ein anderes Genre:

У роботі запропоновано модель формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ, яка має циклічний характер і передбачає реалізацію чотирьох етапів навчання НЛК (вступного мотиваційного, операційно-пізнавального, контрольного-оцінювального, узагальнювального) в межах кожної теми. Модель характеризується системністю та послідовністю, побудована з урахуванням об'єкта (процес формування у майбутніх учителів німецької мови НЛК на основі АХТ); мети (формування і вдосконалення лексичних знань, навичок і лексичної усвідомленості у різних видах мовленнєвої діяльності (читанні, говорінні та письмі); суб'єктів навчання (студенти третього курсу – майбутні вчителі німецької мови); навчальної дисципліни («Практичний курс німецької мови»), у межах якої побудовано модель; засобів навчання (основного – навчально-методичного посібника «Lesen bereichert. Deutsche Erzählungen: Aufgaben zum Wortschatz und Wortgebrauch» (німецькою мовою), що містить відібрані АХТ і розроблені комплекси вправ, та додаткового – веб-сайту, на якому представлено навчальні матеріали, що можуть доповнюватися й оновлюватися); контролю його результатів (взаємоконтролю, самоконтролю, контролю з боку викладача), який може здійснюватися інтегровано або диференційовано у процесі виконання різних вправ; реалізації розробленої моделі у кредитно-трансферній системі навчання.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності методики формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів» визначено критерії оцінювання рівня сформованості НЛК, описано методичний

експеримент та специфіку організації експериментального навчання, здійснено інтерпретацію його результатів, розроблено методичні рекомендації щодо формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ.

Перевірка ефективності розробленої методики здійснювалась у ході експерименту, що проводився в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка впродовж 2015-2017 навчальних років серед студентів третього курсу (41 особа), які навчались за напрямом підготовки 6.020303 Філологія. Мова та література (німецька)*.

Методичний експеримент охоплював: визначення характеру та структури експерименту, варійованих та неварійованих умов; розробку завдань та проведення доекспериментального зрізу з метою визначення вихідного рівня сформованості лексичних навичок студентів третього курсу; навчання за розробленою методикою в експериментальних групах (ЕГ-1, ЕГ-2, ЕГ-3, ЕГ-4); проведення післяекспериментального зрізу для визначення досягнутого рівня сформованості НЛК у студентів третього курсу після проведення експериментального навчання; математичну обробку й інтерпретацію результатів експерименту, доведення валідності гіпотези дослідження про ефективність методики формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ.

Характер методичного експерименту визначено як природний, вертикально-горизонтальний, відкритий. Варійованою умовою експерименту обрано відмінність у способі й порядку виконання вправ для інтегрованого формування НЛК на різних етапах, що передбачало два варіанти навчання. Згідно з варіантом А, вправи для інтегрованого формування лексичних знань, навичок у читанні, говорінні та письмі, а також лексичної усвідомленості виконувалися на вступному мотиваційному, операційно-пізнавальному, контрольньо-оцінювальному та узагальнювальному етапах, тобто інтегрований характер формування НЛК простежувався на чотирьох етапах. За варіантом Б методики вправи для формування лексичних навичок говоріння та письма виконувалися лише на контрольньо-оцінювальному та узагальнювальному етапах. Вибір варійованої величини зумовлено усвідомленням недостатньої сформованості лексичних навичок говоріння та письма на попередніх етапах. До неварійованих умов експерименту належали: кількість учасників експерименту; тривалість (загальна кількість годин) експериментального навчання; завдання доекспериментального та післяекспериментального зрізів; вихідний рівень сформованості НЛК у студентів експериментальних груп; підсистема вправ для формування НЛК на основі АХТ; критерії оцінювання рівня сформованості НЛК.

Критеріями оцінювання рівня сформованості НЛК визначено: повноту і точність розуміння ЛО в АХТ, лексичну правильність, лексичну сполучуваність, відповідність уживання ЛО жанру та стилю, широту діапазону лексичних засобів.

Перед експериментальним навчанням та після нього було проведено зрізи для визначення рівня сформованості НЛК. Середні показники до- та післяекспериментального зрізів представлено у таблиці 2.

Порівняльна таблиця середніх показників до- та післяекспериментальних зрізів для визначення рівня сформованості НЛК у студентів третього курсу

Групи	Зрізи		Приріст
	Доекспериментальний	Післяекспериментальний	
ЕГ1	0,46	0,82	0,36 (в 1,8 раза)
ЕГ2	0,44	0,73	0,29 (в 1,7 раза)
ЕГ3	0,46	0,83	0,37 (в 1,8 раза)
ЕГ4	0,45	0,72	0,27 (в 1,6 раза)

Інтерпретація отриманих результатів методичного експерименту здійснена на основі проведення математичних обчислень: критерію кутового перетворення Фішера для оцінки достовірності різниці між відсотковими величинами двох вибірок, у яких зареєстровано ефект, що досліджується; та критерію Крамера-Уелча з метою визначення достовірності збігів і відмінностей характеристик порівнюваних вибірок для експериментальних даних. Отримані дані свідчать про ефективність запропонованої методики формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ та більшу результативність варіанту А методики, за яким інтегрований характер формування НЛК простежується у вправах на всіх етапах (рис.1).

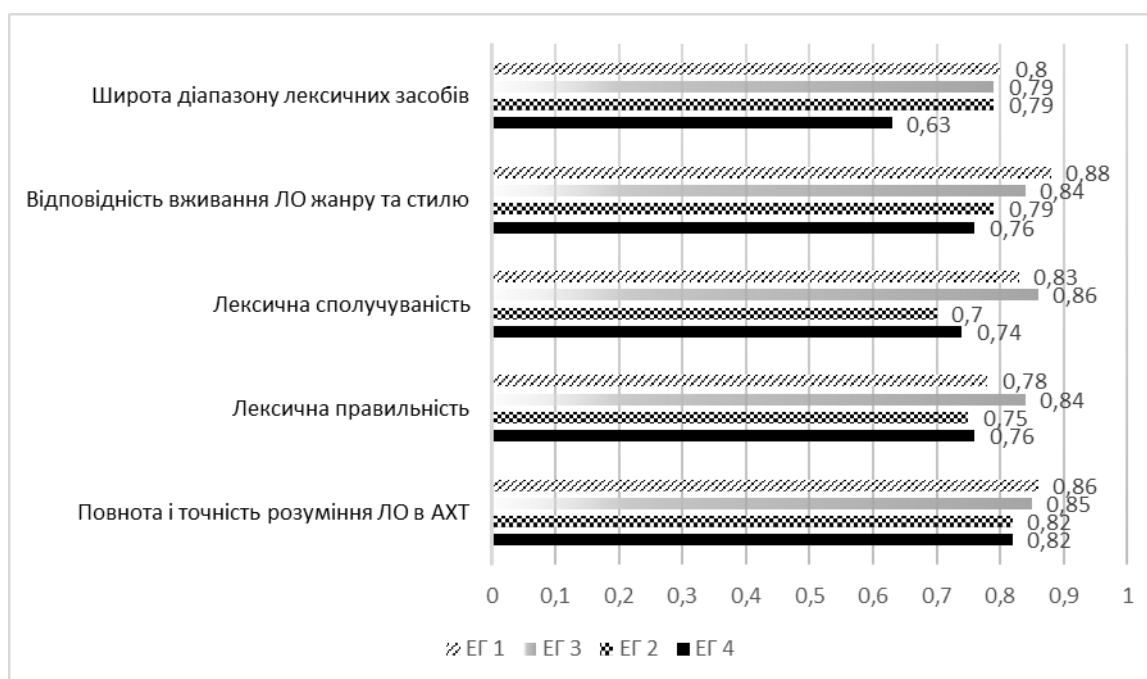

Рисунок 1. Результати післяекспериментального зрізу (ЕГ-1 та ЕГ-3 навчалися за варіантом А запропонованої методики; ЕГ-2 та ЕГ-4 – за варіантом Б)

Проведене післяекспериментальне анкетування учасників підтвердило доцільність використання розробленої методики формування НЛК на основі АХТ. За результатами експериментального дослідження укладено методичні рекомендації щодо формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення сучасного стану розвитку проблеми формування НЛК продемонструвало її недостатню розробленість. На основі здійсненого у дослідженні аналізу науково-методичної літератури уточнено поняття лексичної компетентності як здатності на основі засвоєних лексичних знань, набутих лексичних навичок та лексичної усвідомленості оперувати словниковим складом мови: розпізнавати, сприймати та розуміти ЛО на рівні слова, словосполучення, понадфразової єдності, тексту; визначати мовне та контекстуальне значення слова з урахуванням семантичної неоднозначності, дотримуватися правил лексичної сполучуваності, забезпечувати коректне лексичне оформлення висловлювань, підтримувати функціонування сформованих рецептивних та репродуктивних лексичних навичок на необхідному рівні.

2. Досліджено психолінгвістичні передумови формування НЛК на основі АХТ, зокрема уточнено особливості психологічної та психолінгвістичної природи лексики. Виявлено, що ефективність засвоєння лексичного аспекту іноземної мови детермінується рівнем функціонування пізнавальних процесів: мислення, уваги, уяви, пам'яті, внутрішньої та зовнішньої мотивації.

Визначено, що навчання іншомовної лексики майбутніх учителів на основі АХТ доцільно здійснювати на засадах інтегрованого підходу, який передбачає системно-цілісний характер формування НЛК. Структуру лексичної компетентності складають лексичні знання, рецептивні та репродуктивні лексичні навички, лексична усвідомленість, мовний і мовленнєвий досвід.

3. Уточнено принципи відбору навчального матеріалу для формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ: принципи відбору АХТ (принцип естетичного впливу на читача; вокабулярно-стилістичний принцип; системно-літературний принцип і принцип мовленнєвого потенціалу) та принципи відбору лексичного матеріалу (уживаності, сполучуваності, стилістичної необмеженості, багатозначності, тематичності, практичної необхідності).

Відповідно до визначених принципів відібрано 15 коротких оповідань (Kurzgeschichte) німецькомовної художньої літератури від 1945 року – літератури повоєнного часу (Nachkriegsliteratur) до сучасної літератури (Literatur der Gegenwart).

Серед принципів, за допомогою яких здійснюється систематизація та розподіл творів художньої літератури для формування НЛК майбутніх учителів, найважливішими є: принцип тематичності, активності, диференціації та інтеграції у навчання видів мовленнєвої діяльності, систематичності та послідовності, міцності та відкритості.

4. Етапи формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ (вступний мотиваційний; операційно-пізнавальний; контрольнo-оцінювальний; узагальнювальний) визначено з урахуванням етапів навчання лексики, етапів роботи з текстом, етапів формування мовленнєвих навичок.

Згідно з ними розроблено підсистему вправ для формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ, що складається із таких груп: група 1 –

вправи для підготовки до рецепції ЛО в АХТ; 2 – вправи для формування автоматизму та гнучкості лексичної навички; 3 – вправи для перевірки точності, повноти та глибини розуміння ЛО та АХТ; 4 – вправи для вдосконалення лексичних навичок різних видів мовленнєвої діяльності, для активізації творчої, проблемно-орієнтованої діяльності.

У роботі запропоновано модель формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ, яка передбачає реалізацію чотирьох етапів навчання НЛК у межах кожної теми. Модель характеризується системністю, послідовністю та взаємозв'язком усіх компонентів: об'єкта; мети; суб'єктів навчання; навчальної дисципліни, засобів навчання (основного – навчально-методичного посібника, що містить відібрані АХТ і розроблені комплекси вправ, та додаткового – веб-сайту, на якому представлено навчальні матеріали, що можуть доповнюватися й оновлюватися); контролю його результатів; реалізації запропонованої моделі у кредитно-трансферній системі навчання.

5. Ефективність розробленої методики формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ перевірено за допомогою природного, вертикально-горизонтального, відкритого експерименту. Запропоновано критерії оцінювання рівня сформованості НЛК на основі АХТ (повноти і точності розуміння ЛО в АХТ, лексичної правильності, лексичної сполучуваності, відповідності вживання ЛО жанру та стилю, широти діапазону лексичних засобів). Отримані дані свідчать про більшу результативність варіанту А методики, за яким формування лексичних знань, рецептивних та репродуктивних лексичних навичок у читанні, говорінні та письмі, а також лексичної усвідомленості відбувається на кожному етапі. Таким чином, інтегрований характер формування НЛК простежується на всіх чотирьох етапах у межах опрацювання кожного відібраного АХТ. Достовірність результатів методичного експерименту було перевірено методами математичної статистики, що підтвердило гіпотезу дослідження.

Укладено методичні рекомендації щодо формування НЛК майбутніх учителів на основі АХТ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблематики. Перспективою подальших наукових пошуків може стати розробка методики формування у майбутніх учителів німецької мови інших мовних та мовленнєвих компетентностей на основі АХТ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових наукових виданнях України

1. Палецька-Юкало А. В. Відбір і характеристика автентичних художніх творів для формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів // Педагогічний альманах / редкол.: В. В. Кузьменко та ін. Херсон, 2016. Вип. 30. С. 170–177.

2. Палецька-Юкало А. В. Експериментальна перевірка ефективності методики формування німецькомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 1 (40). С. 202–206.

3. Палецька-Юкало А. В. Можливості використання автентичного художнього твору для формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2014. № 3. С. 79–85.

4. Палецька-Юкало А. В. Проблема інтегрованого формування лексичної компетентності в підготовці майбутніх учителів // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко та ін. Херсон, 2017. Вип. 33. С. 79-86.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав

5. Палецька-Юкало А. В. Формування мотивації до оволодіння лексикою німецької мови у майбутніх учителів // The Caucasus. Economical and social analysis journal of southern Caucasus. 2015. Vol. 8, issue 2. P. 49–54.

6. Paletska-Iukalo A. Subsystem von Übungen für lexikalische Kompetenz-Bildung auf Basis von authentischen literarischen Werken // Intellectual Archive. Toronto, 2017. Vol. 6, no. 2. P. 101–113.

Навчально-методичний посібник

7. A. Paletska-Iukalo. Lesen bereichert. Deutsche Erzählungen: Aufgaben zum Wortschatz und Wortgebrauch: навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов. Тернопіль: Вектор, 2017. – 184 с.

Праці, які додатково відображають зміст дисертації

8. Палецька-Юкало А. В. Автентичний художній твір як засіб мотивації до оволодіння лексикою німецької мови // Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2015. С. 76–81.

9. Палецька-Юкало А. В. Актуальні проблеми інтегрованого формування німецькомовної лексичної компетентності (на матеріалах німецькомовної прози ХХ століття) // Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 11–12 листопада 2016 р.) / за ред. Задорожної І. П. Тернопіль, 2016. С. 293–296.

10. Палецька-Юкало А. В. Визначення принципів відбору автентичних художніх творів з метою формування німецькомовної лексичної компетентності // Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики: збірник наукових праць і матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. Кіровоград, 2015. С. 25–30.

11. Палецька-Юкало А. В. Врахування лінгвістичних особливостей мови німецькомовних художніх творів при навчанні лексики // Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір: збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв, 2016. С. 342-346.

12. Палецька-Юкало А. В. Врахування особливостей когнітивної сфери студента у процесі навчання іншомовної лексики // Сучасна освіта: методологія, теорія, практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Київ, 2015. С. 119–121.

13. Палецька-Юкало А. В. Особливості автентичного художнього твору як засобу формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів // Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України: III Регіональна науково-практична конференція (23 жовтня 2014 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський, 2014. С. 58–62.

АНОТАЦІЯ

Палецька-Юкало А. В. Методика формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. Тернопіль, 2018.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності методики формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів. Визначено сутність ключових понять дослідження. Уточнено структуру німецькомовної лексичної компетентності та схарактеризовано її компоненти (лексичні знання, рецептивні та репродуктивні лексичні навички, лексичну усвідомленість, мовний та мовленнєвий досвід). Обґрунтовано, що навчання іншомовної лексики майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів доцільно здійснювати на засадах інтегрованого підходу, який передбачає системно-цілісний характер формування німецькомовної лексичної компетентності. Окреслено принципи відбору автентичних художніх творів (принцип естетичного впливу на читача, системно-літературний, вокабулярно-стилістичний, принцип мовленнєвого потенціалу) та принципи відбору лексичного матеріалу (вживаності, сполучуваності, стилістичної необмеженості, багатозначності, тематичності, практичної необхідності). Здійснено аналіз лексичного рівня відібраних автентичних художніх творів. Визначено етапи формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів (вступний мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольний-оцінювальний, узагальнювальний). Відповідно до окреслених етапів розроблено підсистему вправ, яка містить чотири групи. Сконструйовано модель формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів, яка характеризується системністю, послідовністю та взаємозв'язком усіх компонентів.

Ефективність запропонованої методики доведено експериментально. За результатами проведеного дослідження укладено методичні рекомендації щодо формування німецькомовної лексичної компетентності майбутніх учителів на основі автентичних художніх творів.

Ключові слова: майбутні вчителі німецької мови, німецькомовна лексична компетентність, автентичний художній твір, лексична одиниця, знання, навички, принципи відбору навчального матеріалу, підсистема вправ.

АННОТАЦІЯ

Палецкая-Юкало А. В. Методика формирования немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей на основе аутентических художественных произведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02. – теория и методика обучения (германские языки). Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. Тернополь, 2018.

В диссертации произведены теоретическое обоснование и экспериментальная проверка эффективности методики формирования немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей на основе аутентических художественных произведений. Определена сущность ключевых понятий исследования. Конкретизирована структура немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей и освещены ее компоненты (лексические знания, рецептивные и репродуктивные лексические навыки, лексическая осознанность, речевой и языковой опыт). Установлено, что обучение иноязычной лексики будущих учителей на основе аутентических художественных произведений целесообразно осуществлять на основе интегрированного подхода, который предусматривает системно-целостный характер формирования немецкоязычной лексической компетентности. Обоснованы принципы отбора аутентических художественных произведений (принцип эстетического воздействия на читателя, системно-литературный, вокабулярно-стилистический, принцип речевого потенциала) и принципы отбора лексического материала (принцип применимости, сочетаемости, стилистической неограниченности, многозначности, тематичности, практической необходимости). Осуществлен анализ лексического уровня отобранных аутентических художественных произведений. Определены этапы формирования немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей на основе аутентических художественных произведений (вступительный мотивационный, операционно-познавательный, контрольно-оценочный, обобщающий). Соответственно с определенными этапами разработана подсистема упражнений, которая содержит четыре группы. Сконструирована модель формирования немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей на основе аутентических художественных произведений, которая характеризуется системностью, последовательностью и взаимосвязью всех компонентов.

Эффективность предложенной методики доказана экспериментально. Согласно с результатами проведенного исследования сформулированы методические рекомендации по формированию немецкоязычной лексической компетентности будущих учителей на основе аутентических художественных произведений.

Ключевые слова: будущие учителя немецкого языка, немецкоязычная лексическая компетентность, аутентическое художественное произведение, лексическая единица, знания, навыки, принципы отбора учебного материала, подсистема упражнений.

RESUME

Paletska-Iukalo A. V. Methodology of Formation Future Teachers' German Lexical Competence on the Basis of Authentic Literary Texts. – As a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Germanic Languages). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Ternopil, 2018.

The thesis is devoted to the problem of formation future teachers' German lexical competence using authentic literary texts.

The methodology of formation of German lexical competence has been theoretically substantiated and practically worked out. Theoretical, psycholinguistic and methodological foundations of formation of German lexical competence have been defined. The features of the psychological and psycholinguistic nature of vocabulary have been specified: the psychological structure of the word; semantic structure of the word (a system of values and connections inherent to it, the meaning and concepts) have been analyzed. The structure of lexical competence has been specified and its components (lexical knowledge, skills, lexical awareness, personal language and speech experience) have been highlighted.

The idea of the integrated development of lexical knowledge, skills and lexical awareness in reading, speaking and writing using authentic literary works has been grounded.

German lexical competence is a complex formation, which includes: knowledge (of semantic content; semantic structure; word usage rules: semantic, stylistic and collocation rules; syntagmatic and paradigmatic relations between the words); lexical skills (classification, generalization, semantization, categorizing, actions on the assessment of the correctness of the words usage), lexical awareness (of the main difficulties that arise in the process of lexical competence acquisition, evaluation of the usage of lexical units according to their linguistic and sociocultural characteristics).

The principles of material selection, in particular authentic literary works (the principle of aesthetic influence on the reader, vocabulary-stylistic, the literature system principle, the principle of the speech potential) and lexical units (frequency of

use, collocability, stylistic unlimitedness, semantic value, differentiation of the sphere of use) have been outlined. The principle of the authentic influence on the reader deals with the aesthetic potential and aesthetic value of the literary work; the vocabulary-stylistic principle takes into account language and literature tendencies, idiolect and linguistic uniqueness, the analysis of the lexico-semantic level of the literary work and its stylistic features; the literature system principle deals with such characteristics of the literature as time measurement, national peculiarities, special literature characteristics (trend, genre, topic); the principle of the speech potential takes into account speech intentions that occur due to the speech functions of the literary work. According to the principles of authentic literary works and lexical units selection fifteen short stories of the post-war period and contemporary German literature have been selected.

The stages of lexical competence formation correspond to the stages of vocabulary acquisition, reading, speaking and writing. Four stages of lexical competence formation using authentic literary works (introductory motivational, operational-cognitive, stage of control and evaluation, stage of generalization) have been defined. The aims of integrated lexical competence development on each stage have been stated.

A subsystem of exercises for the German lexical competence formation has been suggested. It includes four groups of exercises aimed at activation of reader's background knowledge, semantization of new lexical units, understanding meaning of words from the context; improving lexical knowledge of words syntactic and semantic relationships with other words, knowledge of word's characteristics; developing lexical skills of word usage (in speaking and writing) according to the communicative purpose.

A model of the formation of German lexical competence using authentic literary works has been designed. It is characterized by interconnection of its components.

The effectiveness of the suggested methodology of the formation of German lexical competence using authentic literary works has been verified and proved during experimental teaching. It has been proved that the integrated development of receptive and reproductive lexical skills, lexical knowledge, lexical awareness in reading, speaking and writing at each stage within the processing of each selected literary work promotes to the effectiveness of the formation of German lexical competence. Based on theoretical study and outcomes resulting from the development and experimental validation of the new methodology, methodological recommendations for German language teachers have been compiled.

Key words: future German teachers, German lexical competence, authentic literary text, lexical unit, knowledge, skills, principles of material selection, subsystem of exercises.

Підписано до друку 15.03.2018 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 02/18/2-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.